

LBRIS | We know
books
CIORAN

Antologia portretului

DE LA SAINT-SIMON LA TOCQUEVILLE

Traducere din franceză,
note și indice biografic de
PETRU CREȚIA

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

CUPRINS

<i>Nota traducătorului</i>	5
<i>Lămurire</i>	9
<i>Prefață</i>	11
SAINT-SIMON 1675–1755	35
Ducele de Noailles	37
Abatele Dubois	41
Regentul	43
DOAMNA STAAL-DELAUNEY 1684–1750	49
Ducesa du Maine	51
GRIMM 1723–1807	55
Fontenelle	57
DOAMNA DU DEFFAND 1697–1780	63
Marchiza du Châtelet	65
Ducesa d'Aiguillon	67
Prințesa de Talmont	69
Ducesa de Chaulnes	72
MARMONTEL 1723–1799	75
Brienne	77
Doamna Geoffrin	81
DOAMNA DE GENLIS 1746–1830	85
Jean-Jacques Rousseau	87

RIVAROL 1753–1801	93
Portretul ducelui de Orléans și al Doamnei de G.	95
Mirabeau	97
ÉTIENNE DUMONT 1759–1829	99
Mirabeau	101
BRISSOT 1754–1793	115
Marat	117
BEUGNOT 1761–1835	129
Doamna Roland	131
DUCELE DE LÉVIS 1764–1830	137
Doamna de Montesson	139
DOAMNA VIGÉE LE BRUN 1755–1842	145
Domnul Le Pelletier de Morfontaine	147
Contele d’Espinchal	150
TALLEYRAND 1754–1838	155
Sieyès	157
DOAMNA DE STAËL 1766–1817	161
Talleyrand	163
DOAMNA DE RÉMUSAT 1780–1821	165
Talleyrand	167
DE PRADT 1759–1837	169
Napoleon	171
CHATEAUBRIAND 1768–1848	175
Talleyrand	177
Doamna de Coislin	184
Joubert	190

JOUBERT 1754–1824	193
Chateaubriand	195
CHARLES DE RÉMUSAT 1797–1875	199
La Fayette	201
Royer-Collard	205
Guizot	208
Benjamin Constant	211
BENJAMIN CONSTANT 1767–1830	215
Julie Talma	217
SAINTE-BEUVE 1804–1869	233
Doamna Récamier	235
CONTESA DE BOIGNE 1781–1866	247
Doamna de Staël	249
Doamna de Chevreuse	259
Doamna de Krüdener	264
PHILARÈTE CHASLES 1798–1873	269
Marchizul de Custine	271
Domnul de Pradt	275
MARCHIZUL DE CUSTINE 1790–1857	279
Monseniorul de Falloux	281
TOCQUEVILLE 1805–1859	283
Blanqui și Barbès	285
Ludovic Napoleon	292
<i>Indice biografic</i>	297

LBRIS

We know
books

SAINT-SIMON
1675-1755

DUCELE DE NOAILLES

Șarpele care a dus-o pe Eva în ispită și, prin ea, l-a doborât pe Adam, ducând astfel la pierzanie și neamul omenesc, este originalul, iar copia lui cea mai asemănătoare, mai credincioasă, mai desăvârșită este ducele de Noailles. În măsura în care un om se poate apropia de însușirile unui spirit de cel mai înalt rang și de căpetenia tuturor îngerilor izgoniți din cer. Ambiția cea mai nemărginită și mai nesățioasă, trufia cea mai fără de seamăn, o neșovăielnică încredere în sine și disprețul cel mai desăvârșit pentru toți ceilalți; setea de bogății, îngâmfarea de a ști totul, patima de a se amesteca în toate, mai ales aceea de a cărmui totul; pizma cea mai cuprinzătoare și totodată cea mai amănunțită, și cea mai arzătoare, cea mai sfâșietoare; jaful îndrăzneț până la a înspăimânta, lacom să faci al său tot ce e bun, de folos, onorabil pentru altul; ura fără țărnm față de meritul oricui și al tuturor la un loc; pasiunea cea mai aprinsă de a domina, o viață tenebroasă, ascunsă, dușmană luminii, folosită toată la a plănuși și a găsi mijloace pentru a-și atinge țelurile, mijloace oricât de execrabile, oricât de oribile, numai să fie bune să-i împlinească voile; un hău fără capăt, asta se află înăuntrul Domnului de Noailles. Înfașurarea din afară, cum trăiește și își joacă

rolul, cum este trupește alcătuit se știe: picioare, mâini, o corpolență de țăran și pasul lui greoi prevesteau namila de om care a ajuns. Chipul cu totul altfel: întreaga lui fizionomie arată spirit, belșug de gânduri, finețe și falsitate, și nu este lipsită de grație. O elocință firească, o rostire curgătoare, o expresie controlată; un om mereu stăpân pe sine, care e în stare să vorbească din zori până în seară în chipul cel mai plăcut fără să spună nimic; care, în conversație, se dăruiește cu totul celui pe care vrea să-l ademenească, părând a gândi și a simți în chip atât de firesc ca acela, încât o potrivire atât de desăvârșită pare o minune a întâmplării. Nu-și iese niciodată din fire, e mereu același, insinuări desfătătoare, limbaj de om de Curte, știe jargonul femeilor, bun comesean, când trebuie nu vrea nimic anume, poate cât ai bate din palme să împrumute gusturile orișicui; aceeași ușurință în a lăuda sau a blama același om sau același lucru, potrivindu-și vorba după interlocutor; mare meșter în măgulire, cu un aer de convingere și de adevăr care îl împiedică să exagereze și o ușurătate în a se preface convins care îl face ca, dinadins, să pară că se lasă câștigat fără voia lui de părerea celui cu care stă de vorbă sau, dimpotrivă, când îi vine la socoteală să și se împotrivească; aceeași ușurință în a se preface neclintit în părerea lui, personală, deopotrivă de falsă, dar cu același aer de sinceritate, sau de a se strădui, parcă fără voia lui, să te atragă într-acolo unde este el însuși atras. Mereu la modă: părând cucernic, desfrânat, cumpătat, hulitor de cele sfinte, după cum îi vine la socoteală; statornic la el este faptul că se arată simplu, desprins de toate, neurmărind decât să facă bine, dăruindu-se cu dragoste statului și cetățean cum nu erau decât la Sparta. Fruntea senină,

aerul liniștit, conversația ușoară și voioasă, cât ar fi de frământat și cu gândul la altele; plin de bunăvoință, săritor, într-un gând cu tine, în timp ce chibzuieste cum să te strivească cu născocirile cele mai infernale, și, oricât de lung ar fi răstimpul dintre uneltirile lui și urmarea lor, nu îl stânjenește cu nimic să fie mereu aproape de tine, în bună înțelegere și conlucrare cu tine în orice privință, pe scurt în prefăcătoria fără cusur a celei mai sincere prietenii și a celei mai neșovăielnice încrederi; spirit are cât nu se poate spune și, în spiritul său, cele mai felurite resurse, dar toate hărăzite răului, poftelor sale, celor mai profunde orori și mârșăviilor celor mai îndelung plănuite și cântărite până în cel mai mic amănunt ca să izbândească. Puneți-l pe omul acesta alături de Satana: seamănă leit.

Este surprinzător că, având atâta spirit, atâtea haruri, atâtea însușiri de preț, atâta dorință de a se folosi de ele cât mai mult cu putință, atâta dârzenie în a reuși și atâtea mijloace prin poziția lui specială, de ranguri, de funcții, de familie, de alianțe și de avere, n-a fost în stare să-și facă un singur prieten, nici măcar printre oamenii care îi erau cel mai aproape. Dintre aceștia nu i-a tratat cu considerație decât pe sora lui, ducesa de Guiche, pentru faptul că se bucura de favoarea deosebită a Doamnei de Maintenon, și pe ducele de Guiche, care, prin rangul lui, putea exercita influență în favoarea lui și care, la rândul lui, avea respect pentru spiritul ducelui de Noailles. Nu este mai puțin uimitor faptul că acest om atât de închis, și în aparență atât de învățat, care se mândrea că știe totul, că se pricepe la cărți, că și-a adunat o mare bibliotecă, el, care îi măgulea pe oamenii de litere și pe savanți pentru

a se folosi de cunoștințele lor, pentru a-și face o cinste din legătura cu ei și pentru ca aceștia să-l proslăvească, n-a trecut niciodată, în nici o privință, dincolo de suprafața cunoștințelor, și că neputința lui de a stăruii în ceva, cu excepția intrigii, nu i-a îngăduit să adâncească nimic, nici să se țină, două săptămâni în șir, de același subiect pentru care, rând după rând, le părăsise pe toate celelalte. La fel de ușuratic era și în treburile publice și, prin urmare, la fel de incapabil. N-a putut niciodată să scrie un memoriu despre nimic; când punea pe alții să le facă în locul lui, n-a fost mulțumit niciodată; îi plăcea să spună că trebuie să corectezi mereu, s-o iei mereu de la început; lucrul s-a putut vedea cu prilejul surprizei pe care i-am făcut-o la Fontainebleau. Nu numai atât: n-a putut niciodată să își stoarcă mintea pentru a scrie o scrisoare oficială. Era atât de schimbător în idei, încât cei ce-l slujeau erau deznădăjduiți, luând mereu de la început același lucru. În privința aceasta boala lui este de nevindecată, după cum foarte bine se vede prin dezordinea care domnește în expedițiile sale militare, îngrămădirea în diferite locuri, ordinele repetate și apoi schimbate de zece ori, de douăsprezece ori, de cincisprezece ori în aceeași zi, și toate contradictorii, ordine date trupelor pe care le-a comandat în ultima vreme, și întregii sale armate, să pornească sau să stea pe loc, lucru care a făcut din el pacostea trupelor și a serviciilor.

Saint-Simon, *Mémoires*,
Paris, Hachette, 1857,
t. XII, pp. 154–157.

ABATELE DUBOIS

Abatele Dubois, un om mărunțel și sfrijit, subțiratic, prefăcut, cu o perucă blondă, cu chip de dihor, cu o fizionomie plină de spirit, era ceea ce într-o franceză proastă, dar în acest caz potrivită, s-ar numi un *mișel*. În el se dădea o mare bătaie: care dintre viciile lui să rămână stăpân. De aici, o zarvă și o înfruntare neîncetată între ele. Zgârcenia, dezmațul, ambiția erau zeii lui; perfidia, lingușirea, slugărnicia – mijloacele sale; impietatea perfectă – odihna lui; iar principiul său de conduită se întemeia pe părerea că cinstea și corectitudinea sunt niște himere cu care te împăunezi, dar care nu pot face parte din ființa nimănui; drept care toate mijloacele erau bune pentru el. Excela în intrigi josnice; erau viața lui, nu se putea lipsi de ele, dar întotdeauna cu un scop către care toate faptele lui năzuiau, cu o răbdare care nu-și găsea odihna decât în reușită sau în dovada repetată că nu poate reuși, dar și atunci, mergând în felul lui în hău și în beznă, spera să vadă o rază de lumină deschizând un alt tunel. Și astfel își petrecea viața săpând. Minciuna cea mai sfruntată devenise la el fire, dându-i un aer simplu, drept, sincer, adesea sfios. Ar fi putut vorbi cu har și cu deplină ușurință dacă, doritor cum era să pătrundă gândul celor cu care vorbea, teama de a nu merge mai departe decât

plănuia nu i-ar fi dat năravul unei false bâlbâieli care îi urătea vorba și care, întețindu-se când a ajuns să joace un rol în treburi importante, a devenit insuportabilă și uneori de neînțeles. Fără aceste fereli și judecând după puținul firesc care răzbătea prin toată paza sa, conversația lui ar fi fost plăcută. Avea spirit, citise destul, literatură, istorie, cunoștea o grămadă de lume, murea de poftă să placă și să se insinueze, dar toate acestea erau stricate de un iz de prefăcătorie care, fără voia lui, îi ieșea din toți porii și răzbătea până și în veselia lui, făcând-o tristă. Altminteri rău și din fire și din calcul, trădător și ingrât, meșter preapriceput în a ticlui cele mai mari mârșăvii, atât de nerușinat încât, atunci când îl prindeai asupra faptului, ți se făcea frică; dorind tot, pizmuind tot, și râvnind la toate moștenirile. Lumea și-a dat seama, mai târziu, îndată ce a îndrăznit să nu se mai rețină, în ce măsură era interesat, stricat, inconsecvent, ignorant în toate treburile, mereu pătimăș, nestăpânit, hulitor și nebun, și în ce măsură a disprețuit, în mod public, pe stăpânul său și statul, lumea în întregul ei și treburile obștești, pentru a jertfi sieși pe toți și pe toate, trecerii și puterii sale, autorității absolute, măreției sale și zgârceniei, spaimelor, răzbunărilor.

Saint-Simon, *Mémoires*,
Paris, Hachette, 1857,
t. XII, pp. 103–104.

REGENTUL

O nouă tinerețe aidoma celei dintâi, multă putere și sănătate, avânturile ieșirii de curând de sub jugul și amărăciunea căsătoriei și trândăviei sale, plictisul care vine din aceasta din urmă, dragostea, atât de primejdioasă la această vârstă crudă, de eleganța și de distincția pe care le admiri orbește la alții și pe care vrei să le imiți și să le întreci, vraja pasiunilor, a exemplelor și a tinerilor care își satisfac pe lângă prinț vanitatea și interesele, dintre care unii chiar urmăresc cu tot dinadinsul să-l facă să trăiască la fel ca ei și împreună cu ei. Și așa s-a deprins cu desfrâul, și chiar mai mult decât cu desfrâul cu zarva lui, până la a nu mai putea să se lipsească de ea, și nu-l mai atrăgeau decât larma, tumultul și excesul. Asta l-a împins adesea s-o ia razna într-un chip extravagant și scandalos, să amestece în petrecerile sale vorbele cele mai nelegiuite și să găsească un rafinement excesiv din a-și alege, pentru dezmăturile lui cele mai deșănțate, cele mai sfinte zile, cum i s-a întâmplat în timpul regenței sale cu precădere în Vinerea Mare și în zilele cele mai respectabile. Cu cât cineva era mai înrăit, mai vechi și mai excesiv în impietate și în desfrâu, cu atât se bucura mai mult de considerația lui, și l-am văzut mereu admirând până la venerație pe Marele Prior, pentru că, față bisericească fiind, de

patruzeci de ani nu se culcase decât beat mort și pentru că n-a încetat să întrețină, în văzul publicului, metrese și să hulească năprasnic cele sfinte. Cu asemenea principii și, drept urmare, cu acest fel de a se purta nu e nici o mirare că era fals până la nesăbuiță. Își făcea mare laudă și chiar credea că este înșelătorul cel mai rafinat.

El și Doamna ducesă de Berry se înfruntau din când în când, fiecare susținând că, în ce privește înșelăciunea, el era cel mai priceput. Făceau asta, cu prilejul ceremoniei îmbrăcatului, cu Doamna de Saint-Simon de față și cu cine se mai nimerea să fie acolo, chiar cu Domnul duce de Berry, care era un om extrem de sincer și pe care asemenea lucruri îl îngrozeau și îl scârbeau, și fără ca Doamna de Saint-Simon, care suferea în aceeași măsură și pentru asemenea spuse și pentru urmările lor, să fie în stare să dea lucrurilor un aer de glumă, nici să le arate portița pe unde să iasă din astfel de nesocotită flecăreală. În ce privește nesocotița în a spune ce-i venea la gură, Domnul duce de Orléans avea una nemărginită, în cuprinsul vieții obișnuite și fără a excepta propria lui persoană. Nu pe nedrept era învinuit că nu are nici un secret. Adevărul este că, fiind crescut în lumea de gălcevi de la Palais-Royal, între pârele și defăimările care erau pâinea vieții lui Monsieur și de care Curtea lui era tixită, Domnul duce de Orléans a luat gustul detestabil și năravul, până la a-și face din aceasta un soi de maximă conduită, de a învrăjbi pe toată lumea, pentru a trage foloase: nu mai avea a se teme de legături strânse, afla ce voia prin vânzări, delațiuni și pâre de oameni învrăjbiți și încă prin ușurința de a-i face pe cei din jurul lui să vorbească unul împotriva celuilalt. Cât a fost în